

ציפורה לוריא

על אודות העבודות של חוה ראוכר

חוה ראוכר: "אני עובדת מתוך התבוננות, פנימה והחוצה, 'עין פנימית' כנגד 'עין היצונית'. העין היצונית מתבוננת במבט ארוך וממוקד לתוך המציאות המסנוורת משפע של דימויים משוכפלים חולפים, בניסיון נואש ליצור דימוי מקורי באמצעות ציור, דימוי שאינו מעשה עדשה מכנית. ציור המנסה להעביר את נוכחות הדמות המצוירת ואת ההרגשה שלא רק אדם היה שם, בסטודיו, אלא הוא גם נמצא ונוכח ברגע זה ממש מול עינינו.

העין הפנימית מושכת אל חזיונות מן העבר. ילדות בתוך ערב רב של פליטים מזרח-אירופים, ניצולי שואה שגלו מאירופה במזרחית אל תוך שכונת ג'בליה הנטושה ביפו. אל חושות ערביות צפופות, רחובות חול ותעלות ביוב פתוחות עם צואת אדם.

יהודים גולים, אנשים קשים ולא נחמדים, מרוטים וצפופים זה לזה (משפחה לחדר, נאחזים בשארית כוחותיהם בעברם האירופי המפואר, בגינונים של מקום אחר, בשולחן ערוך - כלי חרסינה משובחת, כוסות קריסטל, סכו"ם כסף ומפת תהרה מסודרים למופת מעל לביוב הפתוח של ג'בליה. המפגש עם העולים החדשים שעלו מרוסיה בתחילת שנות התשעים של המאה הקודמת שב והעלה את החזיונות מן הילדות. מפגש מחודש עם הדמויות המוכרות כל-כך, פליטים, מהגרים, מזרח-אירופים. והנשים, בעיקר הנשים, האמהות, כמו האמא שלי, גולה, אבודה, זרה, לא שייכת, נאחזת נואשות בשפה ובתרבות שהביאה עימה.

המפגש הוליד את הסדרה 'עדות', תשע עבודות ציור גדולות של נשים מבוגרות עירומות, 'גדולות מן החיים', המתנשאות לגובה שני מטר, עומדות פרונטלית מול הצופה, כאילו עלו על דוכן, המוגבה באמצעות כנפיים צדדיות, כדי לתת עדות".

העירומות התייצבו נוכח הצופה בישירות מסדרית שלרגעים קשה לשאתה. לא עירום בעל קונוטציות של סקס הוצג לפנינו, כי אם עירום שופט, טראנס-נשי, טראנס-אירוטי. הדמויות ניצבות מול המתבונן כאיקונות קיומיות המבטאות מצב אנושי בסיסי של השיפה ופגיעות.

הקיום הנשי מוצג בשלבו הבוגר. ההתייצבות העירומה אינה מקבלת את משמעותה מכוח היותה התגרות בטאבו, התגרות במוסכמות או בנורמות של "בורגנות". העירום אינו פרי מציצנות או אקט של מניפולציה אירוטית (כמו למשל בצילומי הפרסומת בהם אנו מוקפים מכל עבר). זהו עירום אנושי בסיסי, פילוסופי באותה מידה שהוא פיזי (אולי ניתן להשוותו לעירום של המלך ליר בסצינת הטירוף שלו) ונכון לדעתי לאפיינו כעירום אקזיסטנציאלי.

בעבודות אלו הושג, אם כן, דף חדש במה שהכרנו עד כה בשיח על הענין הנשי, לפחות באמנות הישראלית. הוה ראוכר הצליחה למתוח את השיח הזה מעבר לקלישאות הוויזואליות והפסיכולוגיות הרווחות אל עומקים ונחרצות חדישה. לא אחת, כפי שכבר צינתי, קשה לעמוד מול הפשטות התובענית הזאת. הדמויות שהופיעו בתערוכה הינן עולות חדשות. נתון זה, כחלק מהאינפורמציה על העבודות, מיקם את 'עדות' (שימו לב לשם!), גם על ציר חברתי. נטשה/נדיה/אירנה בא"י הם מסמכים צובטי לב על עקירה, הגירה וזרות, אך גם - באמצעות המגע ההומני החומל והעיצוב ההדור- של אמפטיה. הסאגה הציונית למודת המהפכים קיבלה בתערוכה זו נדבך חדש. לא אמירה רומנטית מכל סוג שהוא, או לחלופין, ניפוץ מיתוסים ראוותני כחלק מאופנה תרבותית רווחת, אלא ביטוי למודוס נדיר; מבט בזיקת "אני-אתה", ישיר, אמפטי, נקי מרגשנות, פשוט ומורכב כאחד, שיש בו גם קירבה וגם ריחוק. האדם העולה הוצג במלוא עוניו, ועם זאת, כנוכחות נוכחת מאוד, מלאת עוצמה, ולרגעים כמעין "אמא אדמה". חוה ראוכר שייכת לקבוצת ציירי הריאליזם בארץ (ביניהם ישראל הירשברג, שלום פלש, מיטש בקר ואחרים). הם הציגו יחד ב-1984 ב"ציור מן הטבע" ברחובות, וב-1996 בתערוכה "ארבעה ציירים ריאליסטים" במוזיאון הכט בחיפה, ואחר התפתחו איש-איש בדרכו תוך העלאת אופציית הריאליזם על שולחן הדיון של האמנות הישראלית. חוה ראוכר אינה מיישמת את הנושאים המקובלים אצל עמיתיה (קומקום, צלחת-פירות, פנים בית וכד), את המבט הקפדני של הריאליזם היא איננה מיישמת על פיסות מציאות נייטרליות. בצורה מקורית ביותר (לפחות ביחס לנורמות עכשוויות) היא מיישמת מודוס זה על פיסת מציאות חברתית טעונה, רוטטת.

מתוך המציאות הזאת היא מפיקה, כפי שראינו, מכלול רב-רבדים. עבודותיה הן מסמך ישראלי, קיומי ונשי כאחד, עכשווי במשמעותו וקלסי ומרוחק בעיצובו החמור. מכל היבט שנבחן את העבודות האלו נגלה בהן עמדה מקורית, התבוננות נוקבת ויכולת חזותית ייחודית.

"אחרי התערוכה ב"ארסופ" ב-1994 התחלתי בסדרה המתארת דמויות נשים וגברים הנמצאים במצבים גבוליים של חוסר בהירות, כמעט כמו במצב של הגירה. נשים וגברים שהם לא פה ולא שם, מנותקים מהזמן ומהמקום, מעמידים פנים, כמו שחקנים על במה, משחקים את תפקיד הדמות שאליה שואפים להגיע. הנשים המבוגרות כבר לא עירומות, חסרות אוניס, אלא לבושות בכותנות שקופות למחצה או בבגד תחתון, מנסות להיות מפתות. נשים בשלות, יפות מאד, כמו שחקניות קולנוע של פעם. לפעמים פתטיות ולפעמים מלאות חוש הומור והתרסה. נשים עם יופי אירופי זר, שעדיין לא מוכנות לוותר על הכוח שהעניק להן בעבר יופין המפתה.

הגברים משדרים פגיעות, חלקם בבגדי נשים, מחפשים את זהותם המינית. לעומתם בולטת דמותו של נער צעיר, מחופש בבגדי חיילים, הרוצה להיות גיבור מלחמה. דמות הנער נחשון שונה מן הדמויות האחרות, כיוון שהיא איננה מנותקת מן הזמן ומן המקום, אלא מתמודדת עם המציאות שלאחר ההגירה. בשלושה ציורים שנעשו במהלך השנים 1997-1998 אני מתבוננת בנער נחשון כמו אם המגדלת את בנה, העוקבת, באמצעות הציור, אחרי תהליך גידולו. נחשון בן חמש-עשרה, נחשון בן חמש-עשרה וחצי, נחשון בן שש-עשרה. נחשון מדגמן לפני עם צעצועי המונחים לפניו על השולחן: דיסקית, מימייה, פנס, כדור רובה, מצפן. נחשון לובש מכנסי האקי, חייל פוטנציאלי, סממן של כוח, של שליטה ושל כיבוש, אך גם קורבן פוטנציאלי.

"[...]מתחת לממשות הגופנית, המהממת לעיתים, של דמויותיה [...] בונה האמנית סיטואציות פיוטיות של מצבים גבוליים: מהי, בעצם, זהותה של "ניטשה בארץ ישראל"? האם היא שייכת למקום הזה? האם היא תלושה? ומהי זהותו המינית המדויקת של אמנון בתמונה הנושאת שם זה? הגברים בציוריה של חוה ראוכל משדרים שברירות ופגיעות, בעוד הנשים יציבות, מוצקות ונוטות אל המונו-מנטליות של "אמא-אדמה". ומה קורה לחלל בעבודות? מהו דימוי ומהו שיקוף של דימוי ביצירה? חלונות, פתחים, טבעים-דוממים, מבניות רנסנסית, מראות וחצאי דיוקן-עצמי מצטרפים, דווקא בזינר שנראה כי אין מובן וודאי ממנו, לתוצר סופי של פיוט חידה ותעתוע."

(ציפורה לוריא, קטלוג הגלריה האחרת, ינואר 1997)